

# KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto II.

V Celovci, 1. maja 1882.

Štev. 5.

## Zvezdana.

Roman. Spisal *Anton Koder*.

(Dalje.)

### Trinajsto poglavje.

Otožen je bil isti večer v tihem gozdu. Vida se je vrnola še le pozno k družčini, se vé da brez Vratislava, kterega je izgrešila na poti. Zbledela pa je in se prestrašila, ko je videla Zvezdano nekako žalostno, gospoda Skovirja pa nikjer. Vprašala bi bila rada, kaj pomenja ta nenadna izprememba, a resno bratovo lice jej je to zabranjevalo.

Otožno je tudi nekdo drug korakal isti večer po gozdnej poti proti Pasjaku. Zapored je postal, dlan na čelo položil, v nebo pogledal, obraz skremžil in preklinjal ter se rotil v tujem jeziku. Naposled se ohrabri, grjačo krepkejše v roko stisne in pravi: Neumnost, neumnost in otročarija vse, nič drugega kot otročarija. Vdala bi se bila in verjela, a hudič vé, kako jej je on zmotil glavo, pridobil si srce, kterega takovo kmetsko seme vredno ni. In vendar ne morem samega sebe umeti, zakaj se mi vsiljuje njena podoba vedno v spomin, zakaj me priklepa z železnimi okovi na to gorsko puščobo. Koliko lepih, omikanih deklic je v mestu, ki bi se z veseljem oklenole moje ponudbe, a zdaj me le očaruje šestnajstletno dekletce zagorskega filistra. In naj se podere pekel, nazaj ne morem zdaj, da bi si rad. Izdal sem se, v boj postavil imé, prijateljsko svoje imé, v boj postavim naposled še svojo moč. Izgubljeno naj bode vse; če je ne morem dobiti jaz, imeti je tudi ne sme on, dokler mu more zapreke staviti sin imenitnega očeta.

Tako ugiblje Skovir na samotnem gozdnem potu in ko pride na grajsko cesto in do leseno kočé, kjer se toči popotnim ljudem slaba pi-jača, prestopi prag in izgine za škripajočimi durmi.

Sivolasa starka skremženega upadlega lica sloni ondi v kotu poleg edinega gosta v nekako čudnej opravi. Skovir pa pri slabej oljnatej

svetilnici niti poznati ne more, kdo je samotni pivec v zgornjem konci, zatorej sede k prvi mizi in ukaže prinesiti pijače.

„Sèm le k meni prisedite, pa tako čmerikavo se ne držite, mladi gospod grajski,“ pravi smeje in z nekakim ironičnim glasom prvi pivec, ko Skovir polno kupo med prsti vrti in koščenej postrežnej starki niti na zdravje ne napije.

Strupenega pogleda se ozrè zdaj Skovir k nasprotni mizi. Nekaj trenutkov molči, kakor da bi se hotel prepričati, ali je predrzni pivski tovariš vreden njegove družčine, a potem pravi maščujoč se nad prejšnjo predrznostjo :

„Mislil sem, da je ta beznica, ta gadji brlog le pribežališče popotnim ljudem in tujcem, a zdajci vidim, da ga obiskuje celó gospoda in grajski pisarji.“

„In pa v gorske deklince po nepotrebem in brez uspeha zaljubljeni in žaljeni mestni gospodje. Ha ha, to je kaj vredno to, to so posebne časti za mlade kavalirje,“ odvrne še bolj porogljivo prvi pivec, sivobrati grajski pisar.

Skovir se zgane in ostrmi. Kako je znano starcu njegovo današnje kritično stališče, to mu je uganjka in prejasno je tudi, kam merijo njegove strupene besede. Razvnet po nepričakovanem odgovoru zgrabi zdajci pijačo, prenese jo k nasprotni mizi ter prisede k starcu.

„Gospod, vi ste nerazumljivi, govorite jasno!“ pristavi potem in čisto izpremenjen napije smeječemu se starcu.

„In vi ste čuden človek, povém vam na ravnost v obraz. Prej ste hoteli smešiti sivolasega nasprotnega pivca, zdaj pa ko vam je razodel vašo lastno smešnost, klanjate se mu in mu kadite. V resnici slabo ulogo igrate, prav nič boljše, kot ste jo v gozdu danes popoldne v družčini iste mladoletne črnolaski iz Zabrdja, le zapomnite si to. Vendar, da vam kar na ravnost povém, če ste prav slabo začeli in svoje ljubezni voz zavozili na napačno cesto, izgubljeno še ni vse, ako hočete ubogati in verovati ter ne več svoje prejšnje razžalitve ponavljati.“

Izgovorivši zgrabi stari kupo, trči s svojim tovarišem in vzklikne: „Na zdravje, mladi znanec, trčite s starcem, ki vam je po osodi brat, torej tudi vaš prijatelj in pomočnik, kedar ga potrebujete.“

Skovir molči, zre začudjen v svojega tovariša in pristavi: „Ko bi ne vedel, da ste grajski pisar in ta beznica zacestna krčma v obližji Pasjaka, dejal bi, da sem zašel v hudodelsko gnezdo med zaklete čaravnike. Tako pa je le interesanten moj položaj, kterega si ne vém raztolmačiti.“

„Tudi črnolaska si je mislila tako nekako, ko ste jej v gozdu njenega ljubimca začrnili, prijateljstvo ostrupili in deklici svoje skrivne želje izrekli. Politično ravno to od vas ni bilo. Lahko bi bili počakali boljše priložnosti,

preurno ste ravnali, prihranili bi si bili lahko sedanjo težavno nalogo. A kaj ne stori ljubezen, česa ne obljubi, česa ne pozabi! Vendar izgubljeno še ni vse. Dekletce je lepo, premoženja ima in vredno je, da stori človek nekaj več stopinj za njo, kot za kakovo drugo brez enakih lastnostij. Vendar zdaj pijte, pol skrbi iz glave in meni glavno stvar prepustite! Poravnati moram še nekaj starih dolgov, zaklel sem se o tem in ravno zdaj mi prav pride takovo naključje.“

Tako beseduje starec z nekakim posebnim navdušenjem in pogleduje jako pogosto v svojo kupo.

Svetilnica jame med tem ugasovati na mizi in kuštrava starka dremlje za durmi.

„Pozno je,“ pravi potem starec, „in tú ni kraja za takove pogovore. Tudi stene imajo sem ter tja ušesa in mrtvo zidovje izdaja pogosto.“

Po teh besedah vrže starec nekaj desetice po mizi, prime mladega tovariša za roko ter ga pelje na prosto. Temna je bila noč in luna se je skrila za oblake, ko stopata naša znanca potem po kamenitej stezi proti Pasjaku.

Ko prideta do starodavne, pol razrušene kapelice na razpotji, ustavi se starec ter zre z mračnim očesom v sivo kamenje in pravi: „Zagotavljam vas, jaz sem že jel pozabljati, kar je bilo, rad nisem mislil v minole dni. A v zadnjem času ko mi je prišel zopet on pred oči, peče me kakor žareče oglje; kedar zagledam to razrušeno kapelo, divje mi zopet oživi prejšnja strast, in moč, junaško, mladostno moč čutim v svojih žilah. Povém vam kratko, jaz že pol življenja sovražim in preklinjam posestnika na Zabrdji, in odpustiti mu ne morem, akoravno mi je morda le škodoval bolj po naključji kot z namenom. A vse eno. On je kriv, da mi je osivela prerano glava, da se potikam ubogi pisar na stare dni po gorskem zakotji, ko bi se lahko vozil njemu enako v kočiji okrog in gledal srečno družino okoli sebe. Dovolj naj vam bode to, dovolj, govoril sem preveč.“

Zopet molči starec in kakor okamenel zre na razrušeno kapelo. Čez nekoliko se zdrami, poda tovarišu roko in pravi:

„Tako, zdaj vam je znano vse. Če ljubite v resnici mlado črnolasko, če veste, da ne morete živeti brez nje, če morete zatreti zadnjo iskro prijateljstva v prsih, če vam ni nobena pot preslaba doseči svoj namen, — udarite v to desnico, nepremakljivega zaveznika in tovariša imate v meni. A vendar premislite dobro, vi ste še mladi, meni je življenje minolo, vi stavite za svoj namen vse, jaz ničesar. Le stare rane si hočem in moram ohladiti, pravice in krivice ne morem ločiti več. Sovraštvo in maščevanje se je uselilo v moje prsi, v vaših še bije ljubezen. Če morete, pustite golobico svojemu prijatelju, akoravno je ni morda vreden.

Potem pa ste tudi ločeni najini poti. Iskati si moram druge priložnosti, da nasitim svojo neizbrisljivo strast.“

„Še enkrat vam pravim, vi ste čuden človek, prijatelj, in konec vaše povesti ste mi bolj tuji kot s početka. Mene je sicer žalilo dekletce, a odpuščam mu rad. Maščeval bi se, a maščevanja ne zasluži do sedaj še nihče. Počakati hočem bodočnosti, le toliko vam povém, da ne smem več pred oči svojemu nekdanjemu sošolcu, sedanjemu svojemu tekmeцу na Radovji, kajti začrnila me je brez dvombe njegova črnolaska.“

„Prav je tako, storite, kar ste izrekli, če morete. Vi še čutite, da ste nekaj sami krivi, jaz sem pa prepričan, da so me pogubili drugi. Sami se nočete na ravnost maščevati, a tvarine bodete imeli dovolj, jaz sem vam o tem porok, da si ohladite po drugej poti razjarjeno sovraštvo.“

Tako je govoril naposled s posebnim naglasom starec, stisnil tovarišu roko in se urno po stranskej poti izgubil — v nočnej temini.

„Kaj takega pa še ne,“ pravi potem Skovir sam pri sebi. „Menil sem, da živim v dolgočasnem gorskem zakotju, brez zanimivosti, brez poesije. Zdaj pa vidim, da se spletajo celi romani v mojem okrožju in da igram nenadoma sam imenitno ulogo. Radoveden sem, kaj bode iz tega. Med pisarjem in zabrdskim posestnikom je razpeto neko skrivnostno zagrinjalo, katero se brez dvombe prej ali pozneje pretrga. In v onej katastrofi se tudi nežnej, trmastej črnolaski poniža glava za nekaj pedij. Kdo vé, ali jej ne bode še žal današnje mlačnosti v gozdu, ali se ne spominja še nekdanj svojega častilca Skovirja, ko bode že prepozno? Da, lepo je to. Maščevanja ne potrebujem zdaj. Čakati hočem hladnokrvno starčevih obljub. Prijetnejšega ni kot od daleč gledati pogin naših zasmehovalcev in jim kazati, da niso fíiti našega zaničevanja vredni.“

### Štirinajsto poglavje.

Nekaj dnij potem se je na Radovji marsikaj izpremenilo. Gospoda Skovirja ni bilo več videti. To je opazila stara gospa s Pasjaka, pogrešil ga je gospod Kolovski; Vratislav niti Vida, sploh nihče ni govoril o njem, kakor da bi bili uzroki njegovega odtegovanja obče znani.

Le éno osebo je bolela ta izprememba, a molčala je tudi ona in trpela. Le v trenutkih ko je bila sama, v tihih večerih in v nočéh brez spanja močila je mlada Vida blazino svoje postelje z grenkimi solzami za Skovirjem, ki se je vedel tako ljubeznjivo ukrasti v neizkušeno srce mlade deklice. In še drug upliv je imela zadnja izprememba na nekoga med našimi znanci.

Vratislav je še le zdaj spoznal, da je zašel predaleč v svojej ljubezni, da je privezan močnejše na nežno dekletce, kot bi bil sam sebi verjel in da ni pošteno in možato sklepati zveze z mlado hčerjo za očetovim hrbtom. Stopiti hoče torej kot mož k starcu, povedati mu, kar je že

gotovo sam uganil, da ljubi njegovo dekletce. In ako bi odrekel reditelj, bila bi neumnost izgubljati zlati čas tú, kjer so mu zagrenili že prvi trenotki.

Bilo je jesensko popoldne.

Gospod Kolovski je sedel na klopici pred ulnjakom z dolgocevno pipo v ustih in opazoval je bučele, ki so se nekako otožno dvigovale v zrak in trudne počepale pred svoje tiho domovje.

Po peščeni vrtni stezi sèm pride Vratislav in prisede k prijatelju.

„Vi opazujete bučele, gospod Kolovski, in se veselite njihovega bogatega satovja,“ ogovori ga mladi znanec.

„Da, da tako je,“ pravi starec nekako iznenadjen, puhne kaka dva pota urnejše dim, poda gostu desnico in pristavi: „Saj je pa tudi prijetno opazovati to preljubo družino. Le pogledjte, kako počeplje družica za družico k panju, kako nosi zadnje ostanke letošnje paše na skopiček in morda tudi sanja, kako bode brezskrbno in veselo počivala v dolgej zimi in uživala zaslužek dolgega truda. A tudi ljubeznjive bučele imajo svojo osodo! Kar si pribori kdo v trudu svojega obraza in kopiči od leta do leta, to uniči in razbije drugi, in nikdar ni sreče in mirú. Kdo razruši marljivim bučelam domovje, kdo jih oropa njihovega zaklada? — Človek, in kdo človeku, govorite mladi prijatelj, kdo? — Človek.“

Zadnje besede govoril je starec z nekakim posebnim naglasom ter gledal potem molčé za odletajočimi bučelami.

„In kdo nas je pooblastil gospod, da delamo tako, spoznamo svojo krivdo in vendar ne postanemo boljši? Dovolite, da nadaljujem vaše modrovanje,“ pravi potem Vratislav, in nekako tesno mu je, kajti dozdeva se mu, kakor da bi zrl danes starec v njegove misli.

„Pooblastilo, neumna beseda. Lahko bi jo izbrisali iz našega jezika. Smešno, pooblastilo! Stori to, kar ti ugaja in ne prašaj po pravici in značaji, prijatelj, to je današnje geslo, in gorjé onemu, ki je drugačnih mislij, pogubi se sam in pogubé ga drugi. Pa ne zamerite prijatelj, da sem vam danes tako nemoralen pridigar. Sem ter tja zataji človek in mora svojo nprav zatajiti, in jaz imam pravice, verjamite mi, in uzroka dovolj za to.“

„Komur se godi krivica, pomagaj si sam, takovih mislij sem včasih jaz, gospod Kolovski. Najboljše pa je zapustiti prej ko mogoče kraj, kjer mu zagrené že prve ure. Torej ne čudite se, če vam naznanjam, da sem se namenil zopet oditi iz rojstnega kraja, kjer puščam edini spomin, da sem našel ondi pravega prijatelja v vas, ki me umé — drugega — pa —.“

Poslednjega stavka ne izgovori mladi doktor, temveč glavo si podprè v dlan in zre molčé pred se.

„D drugega pa nič kot prepričanje o prejšnji mojej trditvi, da človek,

le človek podira srečo človeku," pristavi starec in se nekako radovedno v svojega tovariša ozre. „A oprostite, jaz nimam rad skrivnostij. Znano mi je, da se vam je zgodila krivica, a že s početka, to se pozabi. Zatorej odobrujem vaš namen. In ko bi mi ne bili vi sami tega razodeli, svetovati bi vam bil moral to sam, akoravno vam pravim, da vas imam rad. Ne govoril bi resnice, ko bi dejal, da vas ne bodem prav nič pogrešal, tako brezčuten nisem, da si sicer proze polen. Manjkalo vas bode sicer še nekemu drugemu, a boljše je bajè navaditi se ločitve prej nego pozneje. Razumete me, gospod doktor, kaj mislim s temi besedami, in ko bi bili vi na mojem stališči, dejali bi, prav ima.“

Vratislav se zgane. Prejasno mu je, o čem govori starec, a tudi nerazumljivo, kako da je tako natančno znan z njegovim kritičnim položajem.

„Zdaj imam še časa z njim o tem govoriti, zdaj dokler še imam priložnosti; vse dobljeno ali izgubljeno vse,“ misli si Vratislav, podá svojemu tovarišu desnico in pravi:

„Ne zamerite, jaz sem vašo prijaznost in gostoljubnost zlorabil. Za vašim hrbtom sem začel ljubezen z mlado Zvezdano in volitve nimam druge kot prositi vas, da dovolite, če smeva biti srečna oba, ali pa se poslavljam danes morda za vselej od vas.“

„Tako, to je vse, kar vas teži. Povedati vam moram, da mi niste nič novega razkrili. Jaz sem sicer sivolas, a videl sem dobro, kaj vas pogostoma k nam vabi. S početka me je veselilo to, kajti spoštujem vas, kakor sem že dejal, v poslednjem času pa sem se prepričal, da bi bilo boljše, ko bi vi ne bili nič drugega kot moj sosed in prijatelj.“

Tihota nastane potem, da se čuje posamezen orumenel list, ki se vrti v rahlem šumenji raz sadnega drevesa.

„Gospod Kolovski, ali je nesreča, če ljubim vašega otroka, če ljubi Zvezdana mene in če zastavljam za to moško svojo besedo?“ odvrne naposled doktor osupnen.

„Lepo je to, nikdar nisem dvomil o vašem poštenji, a pomisliti je treba, ali ni drugih uzrokov, ki bi zavirali srečo dveh src. Že zaradi tega ker sumite, da bi vam utegnil biti vaš prijatelj na škodo, obupujete ter hočete zapustiti domovino in ljubljeno deklico, kakor pravite; kaj bi še le storili, ko bi vas zadelo kaj resnega, ko bi imeli pravih uzrokov k temu? Prijatelj, ko bi vam jaz hotel pripovedovati zgodovino svojo in svojega otroka, o čemer sem se zaklel, da ne bodem nikdar govoril, zamenu bi vi brez dvoma svoje misli, in ne rekel bi, da ste mi storili krivico. Pa pustiva to, čemu vzbujati podobe, ki niso izmed najlepših? Jaz pravim, da je dekle zdaj za možitev še premlado, da je najboljše za vas, da si ogledate nekaj svetá, poskusite srečo v svojem stanu. In ako med tem zagorskega zakotja, svoje domovine, mene in — Zvezdane ne

pozabite, veselilo me bode, ko se zopet vrnete. Zdaj mi ni mogoče storiti za vas še ničesar, posebno ker niti ne vém, ali me neke izpremembe ne preženó celó iz tega preljubljenega kraja.“

Dalje ne more govoriti.

„Dejali ste, naj grem, gospod Kolovski, in jaz vas ubogam. Dva prijatelja sem imel v domovji, tú v gorskem zakotji; prvega zapuščam in prosim odpuščenja, kajti storil sem mu krivico, in to ste vi; drugega preklinjam, kajti z nesramno roko je pretrgal vez skrivne ljubezni in pospešil mojo ločitev. Rad mu grem s poti, rad se mu umaknem. Prepričan sem, da je vsaj po zvonanjih okoliščinah vrednejši Zvezdane kot ubogi kmetski sin, kateri si še le mora z lastnimi rokami zidati svoj obstanek in bodočnost.“

Izgovorivši vstane polahno Vratislav, podá nekako mrzlo starcu roko in menéč, da v nekterih dnevih odpotuje, zahvali se za gostoljubnost in prijateljstvo.

„Braniti vam ne morem, da odidete, le svetujem vam, pojdite zdaj, če je mogoče. Zdaj sodite krivo moj svèt, a pride morda čas, ko bodete dejali: Stari prijatelj je imel prav, on je poznal svet.“

Tako beseduje starec, ko spremlja doktorja do vrtnega obrobja; a ondi postoji in gleda nekaj časa za njim. „Blag mož je to,“ pravi potem. „In zakaj ni takim ljudem odločena lepša osoda? Zakaj je moral priti pod mojo streho, izpod ktere se vrača s krvavečim srcem? Vse bi storil, ko bi mu mogel pomoči, a zdaj ne morem. Nemesis, Nemesis! tvoja preganjalska nit še ni pretrgana in tvoja čaša, iz ktere že trideset let pijem, še ni izpraznjena!“

Vratislav ni čul zadnjih besed, in prav je bilo tako. Dovolj je imel svojih lastnih temnih mislij, prevelik je bil labyrint, po katerem se mu je podila podoba za podobo, nasprotje za nasprotjem.

„Nekdaj sem mislil, da poznam svojega starega prijatelja, zdaj mi je jasno, da sem se motil. Nekaj skrivnostnega je imel vedno v svojem govorjenji in povsod, in če se ne goljufam, v nekakej čudnej zvezi je z gradom na Pasjaku in njegovimi prebivalci. Zakaj pa mi ni sicer ničesar omenjal o grajskih, kakor da bi mu bili tuji, in ko sem jih spoznal jaz, vidi se mu, da mu ni povšeči takovo znanje. Uganjka, v resnici čudna uganjka je to, ktero nesem iz domovja zopet na tuje, in zlati gradovi, ktere sem hotel zidati tú na rojstnej zemlji, razrušeni so za vselej.“

Takih mislij polen pride Vratislav do gozdnega obrobja, kjer je prvič zaupno govoril z Zvezdano in kjer mu je odljudni grajski pisar zastrupil najlepši trenotek njegovega življenja.

In predno se zavé v takem premišljevanji, zakliče ga ženski glas. Ozre se in zagleda na samotnej klopici črnooko dekletce, ki se mu nasproti smeji in ga pozdravlja.

Rad bi šel mimo, ne govoril bi več z Zvezdano, mož bi bil, storjenih sklepov bi ne prelamljal, a mogoče ni. Saj mu tudi dekletce ni nič žalega storilo, kako bi mogel tako trdosrčen biti, da bi se po krivici maščeval!

In k njej hiti tedaj in sede na klopico ter se trudi, da bi bil vesel kakor prejšnje dni. Vendar preje goljufamo največjega modrijana nego ljubeče žensko okó.

„Kaj ti je, ljubi Vratislav, danes? Otožen si, prave besede nimaš za me, in dozdeva se mi, kakor da bi ti bila nestrpna moja družčina?“

„Krive so take misli, Zvezdana! Glej, jaz sem vesel ali vsaj biti moram. In nespametno bi bilo, ko bi žaloval človek, kedar se poslavlja od prijateljev, ki mu svetujejo in želé, naj kmalu odide.“

„To so brezsrdčne besede, Vratislav, in jaz jih ne umem. O govori jasno, nekaj imaš na srci, kar ne zaupaš meni, ker me ne ljubiš več,“ vzdihne naposled deklica, ovije beli roki okoli njegovega vratú in glas jej zamrè na ustnicah.

„Zvezdana, jaz grem, tajiti nočem več. Iti moram in celó tvoj oče mi svetujejo, da je boljše tako za me in za te. Pozabi me, to te prosim; okleni se drugega, ki te je bolj vreden od mene in bodi srečna; če ne bodem jaz nikdar, kaj tega drugim mar!“

„Gorjé! to ni mogoče, ti ostaneš, ti ne greš, Vratislav, ali pa nisi preračunil, kaj bode z menoj,“ pravi deklica in obile solze jo zalijó.

„Utoláži se, Zvezdana! Jaz grem, ker moram iti. Znabiti še pride čas, ko se vrnem, ako pa ne, odpusti mi in verjami, da je bil tvoj Vratislav poštenjak, ki si ni hotel s silo priboriti sreče, ktere ni zaslužil.“

Izgovorivši poobjame deklico, poljubi jo v blede čelo in izgine v gozdnej seči.

### Petnajsto poglavje.

Že drugo jutro zgodaj je sedel Vratislav na robu svojega kovčega in pospravljaj svoje knjige, obleko in vse, kar je prinesel nekđaj iz mesta, kajti odpotovati je mislil še isti dan.

V prvem trenutku niti računil ni, koliko gorjá pusti za seboj; pozabil je celó ljubezni do Vide, ki mu je bledega obraza in objokanih očij urejevala potrebne reči za odhod in si niti vprašati ni upala, kam gre in kdaj se vrne.

Vedela je pač, da je vsega tega kriv mestni gospod, isti človek, ki se je usélil siloma v njeno srce, in vest jo je pekla, da tudi ona ni brez krivde, zakaj pa je bila prijazna z njim in mu je dajala povod, da se je pridružil v prej tako veseli krog?

Vratislav ni omenil niti besedice o zadnjih dogodbah, le naročal je Vidi, kaj se ima storiti s tem in onim, ko bi o njem toliko in toliko



časa ne čula. Na zadnje jej je rekel, naj bode prijazna z Zvezdano kakor doslej, naj jo tolaži, ko bi žalovala, in jej prigovarja, naj minolost pozabi.

„In še nekaj te prosim, draga Vida, in prepričan sem tudi, da me ubogaš. Vedno si bila poštena deklica,“ pravi Vratislav dalje, držeč jo za desnico in nadaljuje: „Vida, ti imaš skrivnosti pred menoj, a tega ti ni potreba, znano mi je vse. Dobro vém, da vidiš rada, ali da si vsaj rada videla Skovirja, mojega nekdanjega prijatelja in tudi jaz sem ga rad imel. Drago sem plačal to zaupanje, on je človek brez srca, brez časti. Opuščam mu jaz, odpusti mu tudi ti, a obljubiti, priseči mi moraš, da se ga ogiblješ odslej, da ne obiskuješ več gradú na Pasjaku. Če se hočeš možiti in tega ti bode potreba, kajti slabotna ženska mora imeti krepko moško podporo, izberi si mladenča iz gorskega zakotja, ktereга poznaš od mladih nog in ki si vzrastla z njim, ki ume tebe in ti njega, ki čuti več, kakor kaže, a goljufije ne pozna, in zagotavljam te, srečna bodeš. Vida, ti ne poznaš tako zvanega omikanega sveta, in srečna si, da je tako. O kolikokrat sem že dejal, zakaj si zapustil skromni dom svojih očetov, ubijal se pol svojega življenja za videzno srečo, in to moram ponavljati zopet danes, ko se poslavljam sam ne vém za koliko let od najdražjega, kar mi je na svetu: od domovja, od tebe in tvoje prijateljice. Vendar zdaj je prepozno, kar se je zgodilo, ne dá se več izbrisati.“

Tihota nastane nekaj časa. Naposled povzame zopet Vratislav besedo: „Pozvedi tudi, Vida, kako je starej gospej na Pasjaku; čul sem, da je bolna, a niti posloviti se ne morem od nje. Reci jej, da jo pozdravljam. Ona je blaga žena.“

Tako je govoril Vratislav z Vido in težko je med tem zakrival globoko žalost v srci; svete je dajal, a čutil je, da jih potrebuje najbolj sam.

Kake dve uri pozneje je že stal na Draganovem dvorišči z zelenim „kocem“ pogrnen in naprežen voziček, in stari Matijec je v praznjej obleki nakladal Vratislavove reči ter z glavo zmajeval, ker ni mogel umeti, kako more učen in imeniten gospod biti tako trmast in svojeglav, da mu kar čez noč odpotovanje v misel pride in se kar nenadoma domovja naveliča. Ali kar zdaj pridreči sèm po vasi koleselj iz gradú na Pasjaku in grajski sluga poprašuje po mladem doktorji.

„Zdaj ni drugače, gospod doktor, kar k meni prisedite pa je. Težko vas pričakujejo stara gospa in slabo jim je,“ pravi sluga, ko trenotek pozneje pred Vratislavom na dvorišči razoglav stoji in na vso sapo naročilo svoje gospodinje razklada.

„Čudno naključje je to, nerazumljivo,“ misli si Vratislav. „Prej me

nenadne neprijetnosti iz doma podé, in ko je izvršeno vse, pride drugi in kliče: Stoj, ne hodi!“

Po takovem modrovanji ukaže Vratislav hlapcu, naj voz zopet razpreže in si vožnjo za prihodnje jutro prihrani. Sam pa h grajskemu slugi na voz prisede in se namesto proti jugu na tuje — na zahod v grad na Pasjaku odpelje.

Kako se začudi Vratislav, ko pol ure pozneje v bolniško sobano stopi in staro gospo v mehkiem naslonjači, z vezanjem v roki in ne ravno bolezní oznanujočega lica najde.

„Hvala lepa, da ste se potrudili, gospod, in lepo je, da ste uslišali mojo prošnjo in me obiskali,“ ogovori grajščakinja doktorja in mu sebi nasproti sedež ponudi. „Berem vam tudi na obrazu, da se čudite mojej bolezní, ktero sem vam naznanila, in si mislite, da mi ni posebne sile. Resnica je to, gospod doktor. A povém vam, da sem se postarala, da ne bodem dolgo in da me v takem položaji tudi malenkosti bolj vznemirjajo, kakor pa bi bilo potreba. Zaradi tega sem vas tudi povabila in vas želela videti, predno odidete.“

Vratislav je v zadregi in osramočen. Predobro je čutil, da se je pregrešil, ker je hotel brez slovesa odpotovati od stare prijateljice.

„Ne zamerite, milostljiva gospa! Moje razmerje se je nenadno izpremenilo. Ostati mi ni več tú; prelamljati moram svoje nekdanje sklepe in obljube ter si iskati drugega domovja,“ pravi Vratislav čudéč se, kako je zvedela grajščakinja o njegovem odhodu, saj je že nekaj dnij ni bilo na Radovji!

„Iti morate, pravite, in nemudno, gospod doktor! A pravih uzrokov nimate za to, to vam povém jaz. Mračna meglica, ki je prišla nad vas, se zopet razpodi; vi pozabite, kar je bilo, zavire vaše sreče se odstranijo in vi se zopet zaveste kakor čez noč na prejšnjej cesti in porečete: Stara gospa je imela prav, ki je trdila tako. Zdaj mi pa še podajte roko in obljubite, da svoje prejšnje namene uničíte, na Radovji ostanete, mladej Zvezdani najlepših ur ne zagrenite in sebi mirú ne kratíte. Da vam olajšam vaše križe in težave ter poravnám vse protivje in nezgodo, ki se je jela nad vašo glavo kopičiti, pričá vam je moja roka. Ná-te! porok sem vam s častno besedo, da bode resnica, kar govorim.“

Stara gospa podá čudečemu se tovarišu roko in nadaljuje: „Znano mi je, da vam je svetoval gospod Kolovski, da hitíte od tod, kjer še ni dozda sreče za vas, in da ste zastavili besedo, da storíte takó. Tudi vém dobro, da vas je žalil grajščakov sorodnik gospod Skovir, a vse to nič ne dé. Pri takovih rečeh imam tudi jaz nekaj besede. Meni ste bili vi povšeči precej s početka. Pogledali ste svet, precej izkušnje imate, lep naslov ste si pridobili, zakaj bi ne bili vredni deklice, ki vas ljubi s prvím mladostnim ognjem in vi njo; zakaj bi se ne poskusilo, da se

osreči mladi par. Torej najprvo, gospod doktor, je to, da na Radovji ostanete in storite, kar vam velim. Potrebujem vas tudi jaz, saj ni zvedenega zdravnika na daleč okrog. Naduha in starost me tare od dne do dne, in kmalu bode treba oditi za drugimi. Povém vam, svojih ljudij nimam. Tujcem sem morala izročiti svoje posestvo, ljudem, ki mi niti hvaležni niso, kakor vidim. A med tem se je mnogo spremenilo. Našla sem človeka, o katerem sem mislila, da je izgubljen, zatorej hočem popraviti, kar je zamujenega. Naznanjam vam, da bode ta grad in vsa lastnina, ki spada k njemu, ko mene več ne bo, *Zvezdana* in vaša, če vam je po godu, kajti vidva sta mi odslej najdražji osebi na svetu.“

Pri teh besedah potihne grajščakinja in si zakrije obraz v dlani, da bi utajila svoje ginenje.

Vratislav stoji kakor okamenel. Sam ne vé, ali je resnica, kar govori starka, ali se jej le meša um, ali so pa sanje, goljufive sanje.

Pred nekaj trenutki najnesrečnejši človek in zdaj obdarjen z vsem, kar more svet poželeti. *Zvezdana* je njegova, protivje je uničeno, lepa bodočnost v domovini se mu smeji nasproti.

„To ni mogoče, milostljiva gospa, tega ne zaslužim jaz,“ vzklikne potem.

„Prepustimo izvršenje obljubljenega bodočnosti! — Zdaj pa svetujte meni, kako naj si podaljšam dneve, ki so mi šteti; povém vam, da me še, ako vidim *Zvezdano* srečno in vas, veseli življenje, akoravno mi je že zagrenilo toliko in tolikokrat.“

Vratislav uredi vse, kar je bilo potreba in kar je zahtevalo oslABLJENO zdravje stare grajščakinje, in se vrača vesel in preroben domú na Radovje.

„Nerazumljiv igravec sem, čudne uloge igram tú in razumeti ne morem, kako me iznenadja naključje za naključjem. V jutru sem se poslavljal od domovja in vsega, opoldne pa sem zopet navezan z jeklenimi okovi na to gorsko zakotje. Stara gospa pa je več, mnogo več kot sem mislil jaz. Vidi se mi, da ima mnogo upliva na Kolovskega. Ne ostaja mi drugega kot hiteti tja in poročati nežnej deklici, da se ne ločiva, da se izgublja protivje najinej sreči, da je gospa na Pasjaku najboljša žena celega svetá.“

Tako je besedoval Vratislav samemu sebi na poti proti Radovju in je nove sklepe koval. Prišedši domú pa je ukazal, da se njegove reči zopet na prejšnje mesto postavijo, menéc, da še ostane dalje v gorskem zakotji.

(Dalje pride.)

